

FERENCZI SÁNDOR, A PUBLICISTA

FERENCZI SÁNDOR, A JÖVENDŐ MUNKATÁRSA*Zsoldos Sándor***1. Ferenczi pályakezdésének megválaszolatlan kérdései**

Ferenczi pályakezdésének rekonstrukciója még csak részben történt meg. (Mészáros–Hidas, 1991) Egyelőre inkább a vágyát, mint a lehetőségét látom egy filológiai alapos-sággal megírt monográfiának. Az újonnan előkerülő adatok olyan új kérdéseket vetnek föl, melyeket korábban nem lehetett volna föltenni. Az ismert tények alapján nem tudásunk nem volt körvonalazható.

A *Jövendő* című hetilapban most megtalált Ferenczi-írások tevékenységének — e korai szakaszban — ismeretlen területére irányítják a figyelmünket: a tudománynépszerűsítő, — s kis túlzással talán — esszéista működésére. A filológiai vizsgálat elvezet Bródy Sándorhoz fűződő barátságához; ez pedig irodalmi kapcsolatainak forrásvidékét világítja meg. Olyan kérdéscsoportok körvonalazódnak, melyek megnyugtató megválaszolásához egyelőre nem rendelkezünk elégséges információval.

Nyilvánvalóan tűnik ezek után, hogy az irodalomtörténeti kutatásnak is szerepet kell vállalnia Ferenczi pályakezdésének föltárásában, a kép teljesebbé tételében, mivel az orvosi szakterületről már alighanem minden adatot összegyűjtöttek. Az életrajz fehér foltjai is csak az új tények ismeretében kezdenek látszani. A jelek szerint nem egyedi, alkalmi eset volt a szakmai fórumokról való kilépése, azaz korai tevékenysége sokrétűbb volt mind műfajilag, mind tematikailag, mint azt eddig tudtuk. Ferenczi szellemi arcképéhez viszont sok újat aligha tudunk hozzátenni: eddig nem sikerült fölfedezni olyan elemet, amelyik teljesen új lenne az életmű ismerői számára. Néhány elem megjelenésének — például a modern magyar irodalommal való kapcsolatának — korábbra kerülése viszont jelentős hangúlyváltozásokat okozhat.

Ferenczi nem szaklapokban megjelent írásainak száma várhatóan gyarapodni fog még a századelő jórészt földolgozatlan papírtengeréből, napilapokból és folyóiratokból egyaránt.

2. Ferenczi Sándor és a Jövendő

Ferenczi névvel jelzett, tehát bizonyosan tőle származó írásai 1903 áprilisa és 1904 októbere között jelentek meg a *Jövendő* című hetilap hasábjain, kivétel nélkül mind a Természettudomány rovatban (16 közleményben 13 cikk).

A *Jövendő*, a *Nyugat* egyik előfutáraként számontartott hetilap, 1903. március 1-én indult (és 1906 októberében szűnt meg), alapító-főszerkesztője Bródy Sándor volt, aki 1905 közepéig jegyezte a lapot.

Ma már lehetetlen megállapítani pontosan, hogyan és milyen minőségben került Ferenczi a lap munkatársainak sorába. Bizonyosnak tűnik, hogy Bródy Sándorhoz fűződő kapcsolata révén. Szinte a lap indulásától jelen van írásaival, s az idő tájt szakad meg a kapcsolata a szerkesztőséggel, amikor Bródy — betegsége miatt — már nem szerkeszti közvetlenül a folyóiratot. A „távozására” életrajzi magyarázatot is találhatunk: 1904-től a budapesti betegsegélyező pénztár ideggyógyászati járóbeteg-rendelését vezeti, s 1905-ben kinevezik a budapesti törvényszék ideggyógyászati szakértőjének is. (Harmat, 1994) Esetleg a megnövekedett munkaterhelése és Bródy ösztönzésének elmaradása együttesen okozhatták eltávolodását a *Jövendő*től. Föltételezéseinket még folytathatnánk... Pontos válaszuk valószínűleg a tények jobb megismerése után sem lesz.

Nem lehet megállapítani azt sem, hogy Ferenczi a lap alkalmi szerzője, külső munkatársa csupán, vagy mint a Természettudomány című rovat legtöbbit publikáló szerzője, annak szervezője, vezetője is egyúttal. A kor újságírói gyakorlatát figyelembe véve igen valószínű, hogy a rovatban név nélkül megjelent cikkek némelyikének is ő a szerzője. (Egy esetleges Ferenczi kritikai kiadásnak tisztáznia kell majd e lehetőséget is.)

Ferenczi 1899 óta rendszeresen publikált, főként a *Gyógyászatban*, így nem meglepő itteni írásainak igényes megformáltsága, feltűnő irodalmiassága. Figyelemre méltó így is cikkeinek műfaji sokfélesége: népszerűsítő, ismertető írás, könyvkritika, összefoglaló tanulmány, fordítás.

Irodalmi érdeklődését, érzékenységét és tájékozottságát bizonyosan még a szülői házból hozta magával. (Édesapja könyvkereskedő és -kiadó volt.) Mindezek mellett is érdekes, hogy éppen a *Jövendő*ben lép ki a szakfolyóiratok lapjairól — föltehetően — először a szélesebb, főként irodalmi érdeklődésű nyilvánosság elé.

3. Ferenczi Sándor írásai a *Jövendő*ben (1903–1904)

1903 (I. évfolyam)

1. április 26. (10.szám) 56–57. old.
A szesz. Írta: Dr. Ferenczi Sándor
2. május 24. (14. szám) 33–34. old.
A mikrokozmosz csodái. [A cikk alá írva:] Ferenczi Sándor dr.
3. július 12. (22. szám) 28–31. old.
Az öntudat fejlődése. Írta: Ferenczi Sándor dr.
4. szeptember 13. (31. szám) 43–46. old.
A lelkiismeret eredete. — Királygyilkosságok. — A hőmérséklet hatása a lélekre. [A cikk alá írva:] dr. f. s.
5. október 11. (35. szám) 39–42. old.
A hypnotizmus bírálata. [A cikk alá írva:] s.
6. december 6. (43. szám) 48–50. old.
Egy kis physiognomika. [A cikk alá írva:] Dr. Ferenczi Sándor
7. december 27. (46. szám) 89–93. old.
A tudás mérlege. [A cikk alá írva:] Dr. Ferenczi Sándor

1904 (II. évfolyam)

8. január 17. (3. szám) 47–49. old.
A hit szerepe a gyógyításban. [A cikk alá írva:] Dr. Ferenczi Sándor.

9. április 17. (16. szám) 61–63. old.
Kísérleti embryológia. [A cikk alá írva:] Dr. Ferenczi Sándor.
10. július 31. (31. szám) 45–46. old.
Biológiai egységesség. [A cikk alá írva:] Dr. Ferenczi Sándor.
11. augusztus 28. (35. szám) 44–48. old.
A csodás elem az álomlátásokban. [De Sanctis írásának fordítása, I. rész, a szerző megjelölése és aláírás nélkül, a cikk végén: (Vége köv.), a 45. lapon lévő lábjegyzet aláírása: D r . F e r e n c z i.]
12. szeptember 4. (36. szám) 42–47. old.
A csodás elem az álomlátásokban. [De Sanctis dolgozatának fordítása, II. rész, a cikk zárásaként: (Vége.), a 47. lapon lévő lábjegyzet aláírása: D r . F e r e n c z i.]
13. szeptember 11. (37. szám) 44–46. old.
Kereszténység és orvostudomány. [„Ez a beszéd Newman bíbornok The Idea of a University című szónoklatgyűjteményének egy fejezete.” — közli a 44. lapon a címhez fűzött hosszabb lábjegyzet, melynek aláírása: Dr. Ferenczi.]
14. szeptember 18. (38. szám) 45–48. old.
Kereszténység és orvostudomány (2). [Newman előadásának fordítása, sem a szerzőre, sem a fordítóra nincs utalás, a cikk zárásaként a (Vége következik.) áll.]
15. szeptember 25. (39. szám) 45–47. old.
Kereszténység és orvostudomány (3). [Newman előadásának fordítása, sem a szerzőre, sem a fordítóra nincs utalás, a cikk zárásaként: (Vége.) áll.]
16. október 23. (43. szám) 44–46. old.
A két nem kétféle jelleme. [A cikk alá írva:] Dr. F. S.
[Otto Weininger Geschlecht und Character című művét ismerteti.]

3. Ferenczi és Bródy

Kapcsolatuk, szellemi egymásra hatásuk igen sokrétű, föltárása, dokumentálása hosszas kutatómunkát igényel még, de teljesen ismeretlennek nem mondható.

Harmat Pál (1994) tud kapcsolatukról, de barátságot nem említ közöttük. Forrása kizárólag a nem mindig pontos Dénes Zsófia (1970, 1979).

A legtöbb adatot Juhász Ferencné (1971) Bródy-monográfiájában találhatjuk. (Az ő adatainak többsége pontos, az adatok esetleges pontatlanságát a sajtóhibák okozzák.) E munkának azonban nincs névmutatója, ezért is kerülhetett el eddig a Ferenczi-kutatók figyelmét, akik Ferenczi kedvéért nem tanulmányozták Bródyt. Az irodalomtörténészeknek pedig, úgy látszik, nem mondott sokat Bródy kapcsán Ferenczi neve.

Magam Ferenczi *Jövendő*-beli szerepének tisztázása érdekében fordultam a Bródy-szakirodalomhoz. Kérdéseimre választ nem találtam, azonban barátságuk tényéről és mélységéről megbizonyosodtam.

Megismerkedésük pontos idejét nem sikerült megállapítani. Nagy valószínűséggel 1903 körül találkozhattak, legkésőbb a *Jövendő* megjelenésével egy időben.

Ferenczi 1918-ban hosszú barátságukat említi minden időbeli behatárolhatóság nélkül.

Sokkal konkrétabbnak tűnik a *Pesti Napló* 1905. július 6-i, Bródy öngyilkosságáról szóló tudósítása, melyben Ferenczit az író régi barátjának nevezik (idézi Juhászné 1971, 224). 1903 előtti ismerkedésük ez alapján sem tételezhető föl.

Elgondolkodtató még Ferenczi viszonylag késői jelentkezése a *Jövendőben*: a 10. számban publikált először. Az első számban öt tudósnak tették föl a kérdést: *Hol tart ma a természettudomány? Mi a természettudomány mai állapota (1903)?* A válaszolók között nem szerepel Ferenczi, s a pszichológia sincs képviselve.

Barátságuk megfellebbezhetetlen bizonyítéka *A lélek ismerője* című Ferenczi-vallomás a Színházi Élet 1918. decemberi Bródy-számában: jelenleg alighanem ez az egyetlen autentikus dokumentuma kapcsolatuknak, melyben közvetlenül nyilatkozik az egyik érintett.

Kapcsolatuknak külön fejezete az orvos–beteg viszony, melynek kezdete legkésőbbben 1905 júliusára tehető, amikor Bródy Bécsből Ferenczit hívta beteggyógyához. Ekkor még bizonyosan nem analitikus módszerrel kezelte, amire viszont 1908 után többször is sor került.

Számolnunk kell munkásságuk, műveik kölcsönhatásával is. Egyszer talán sikerül kimutatni, Bródy mely gondolatai hatottak Ferenczi munkáira.

Juhász Ferencné (1971, 212.) azt állítja, hogy Bródy *A szabad szerelem és a házasság kérdése* (Jegyzetek egy nagyobb regényhez) című „kísérletének gondolati anyagát Ferenczy Sándornál találhatjuk meg”. (Juhászné következetesen y-nal írja Ferenczi nevét.) A forrást pedig az 1904. október 23-án megjelent Weininger-recenzióban véli megtalálni. E recenzió megjelenésekor a folytatásokban közölt mű már a 6. részénél tart. Meg kell jegyeznünk azt is, hogy e Bródynak tulajdonított művet a *Jövendőben Kovács István* neve alatt találjuk, e nevet azonban más forrás alapján nem lehet azonosítani Bródyval, nem tudjuk, valóban álnévről lehet-e szó, vagy tévedésről.

* * *

Megjegyzés: Ferenczinek a *Jövendőben* megjelent írásairól korainak tűnik még értékelést adni — irodalomtörténeti szempontból. Az már most nyilvánvalóan tűnik, hogy ezen írások Ferenczi működésének új területét jelentik: a szélesebb, művelt közönségnek szóló tudománynépszerűsítő, esszéista képe azonban csak a várhatóan más lapokból előkerülő írásokkal válik teljessé. Majdani elemzésük bizonyára további támpontokat is fog adni pszichoanalitikus fordulata megértéséhez. Néhány cikkéről már most megállapítható, hogy egy esetleges Ferenczi-válogatásban is méltán reprezentálná a szerző korabeli munkásságát. Ilyenek például: A szesz; Az öntudat fejlődése; A tudás merlege; A két nem kétféle jelleme.

IRODALOM

DÉNES ZSÓFIA, 1970. *Szivárvány*. Budapest: Gondolat.

DÉNES ZSÓFIA, 1979. *Szivárvány Pesttől Párizsig*. Budapest: Gondolat. (Dénes Zsófia, 1970. 2. kiad.)

FERENCZI SÁNDOR, 1918. „A lélek ismerője”. *Színházi Élet* (7), 51, 17.

HARMAT PÁL, 1994. *Freud, Ferenczi és a magyarországi pszichoanalízis*. H. n. [Budapest]: Bethlen Gábor.

JUHÁSZ FERENCNÉ, 1971. *Bródy Sándor*. Budapest: Akadémiai.

MÉSZÁROS JUDIT–HIDAS GYÖRGY, 1991. „A pályakezdő Ferenczi”. *Thalassa* (2), 1, 44–53.